

Gebouw Hulpbetoon. Van werkverschaffingsproject tot wooneenheden

Het gebouw, genaamd 'Hulpbetoon' op de hoek Oude Zijds Burgwal (Binnendijk) Kermergracht (Wagenpad) dat momenteel een verbouwing ondergaat, vraagt om een stukje over de historie van dit pand.

Het werd gebouwd in 1907, om werk te verschaffen, in opdracht van de vereniging 'Hulpbetoon aan vlijtige en eerlijke armoede tot wering van bedelarij'. Het betreft hier een situatie van ±90 jaar geleden.

Tekenaar van het gebouw was de heer C.Martis (werkzaam als ingenieur bij het toenmalige Hoogheemraadschap Waterland, kantoorhoudende aan De Zarken nr.23 en gemeente-opzichter). Hij heeft waarschijnlijk in het bestuur van de vereniging 'Hulpbetoon...' gezeten, waardoor hij deze opdracht kreeg. In een artikel van de krant van 1907 staat: 'Dat de vereniging 'Hulpbetoon' aan de Binnendijk (O.Z.Burgwal) een gebouw zal stichten als werkplaats voor de Spinfabriek. Het is een mooi flink gebouw dat 'n sieraad voor onze stad genoemd mag worden'.

Tot zover de lokale pers over de bouw van 'Hulpbetoon'. En om er zeker van te zijn dat je hier hulp kon krijgen, werd in de voorgevel een steen gezet, in beton gegoten, met de tekst:

HULPBETOON.

Maar wat hield deze hulp precies in. In 1808 had een zekere Jan van Wallendal uit Edam bij testament laten vastleggen, dat, als de Spinfabriek te Edam op poten stond er dan gelden naar Monnickendam toe moesten om ook daar een Spinfabriek van wollen stof op te richten. Deze oprichting vond plaats in 1893 en wel in het gebouw Noordeinde 13, later de Nutskleuterschool en tegenwoordig Studio Clerckx.

De reden, dat de oprichting zo lang had geduurd (85 jaar) kwam door het feit, dat Edam nooit had doorgegeven dat er geld was voor de oprichting van een Spinfabriek in Monnickendam.

Door toeval kwam de toenmalige burgemeester van Monnickendam, de heer Kalkoen, erachter en kon alsnog tot oprichting worden overgegaan. Het kapitaal kwam onder beheer van de 'Vereniging Hulpbetoon...'. Door omstandigheden is daarna in de nieuwbouw van 1907 aan de Binnendijk (O.Z.Burgwal) de Spinfabriek niet van de grond gekomen. Men is toen overgegaan tot het timmeren van viskisten, touwpluizen (de oude manilla-trossen van de zeeschepen werden gebruikt om daarvan breeuwsel van te maken voor de houten schepen). Er was ook gelegenheid tot het maken van manden in de mandenmakerij. Later is het gebouw nog als pakhuis in gebruik geweest. In 1939 kwam de familie Van Riezen, die er een lingerie- atelier in vestigde. Het pand werd hen gratis ter beschikking gesteld door de 'Vereniging Hulpbetoon...'. Onder de meisjes die daar werkten waren in het kader van werkverschaffing ook de dochters van gedupeerde Zuiderzeevissers en belanghebbenden. Een deel van hun loon werd door de 'Vereniging Hulpbetoon...' betaald, ook werd steun ontvangen ingevolge de Zuiderzeewet.

Het gebouw in 1962. Achter het naambord Kerko zit de steen met tekst 'Hulpbetoon'. Het gebouw rechts is het kolenpakhuis van de Fa.Duif.

Zie ook het artikel van de heer Appel hierover.

In 1954 kwam het gebouw door verkoop in handen van de firma Kerko N.V. Deze firma vervaardigde de toen zeer bekende overhemden. Er was na ±50 jaar een einde gekomen aan de activiteiten van de 'vereniging Hulpbetoon aan vlijtige en eerlijke armoede tot wering van bedelarij' in gebouw 'Hulpbetoon' en was Spinfabriek door de verbeterde sociale omstandigheden historie geworden.

Slechts de betonnen gevelsteen in de voorgevel geeft nog aan voor welk doel het gebouw werd neergezet'. Heden ten dage wordt de rente van het kapitaal nog gebruikt, niet meer tot het bestrijden van armoede, maar om verenigingen en instellingen te steunen, zij het dat deze wel niet-gebonden moeten zijn. Eens per jaar worden subsidies aan de verschillende verenigingen door het bestuur van 'Hulpbetoon en Spinfabriek' gegeven. Vermeldenswaardig is het feit, dat indertijd voor de inrichting van het Verenigingsgebouw a/d Kermergracht en het Wijkgebouw 'De Bonte Os' aan het Noordeinde belangrijke bijdragen werden gegeven.

Na Kerko N.V. werd in het gebouw een rokkenatelier 'Kermopa' gevestigd en het laatste bedrijf was het naaiatelier 'Limotex'. Na opheffing van dit laatste bedrijf in 1993, werd de bestemming gewijzigd. Er worden nu 9 appartementen in ondergebracht, waarvan 4 in het 'Hulpbetoon' en 5 in de achteraangebouwde nieuwbouw (1964).

De voorgevel heeft in de loop van de tijd kleine veranderingen ondergaan: op de top heeft nog metselwerk gestaan en links en rechts stond op de pilasters een puntvormige afdekking. Enkele jaren geleden werd de voorgevel besmeerd, omdat de kalkzandstenen muur achteruitging. De voorgevel was rood met gele banen, de zijgevel wit met rode banen. In de voor-

gevel heeft men door in de smeerlaag lijnen aan te brengen, de plaats van de gele banen aangegeven. De gevelsteen heeft de toenmalige eigenaar van 'Limotex' op dringend verzoek van ondergetekende laten uitsparen. Tot slot: In het personeelsblad 'De Grijper' van Kerko N. V. uit 1962, dat speciaal aan de vestiging in Monnickendam werd gewijd, werd een ode aan onze stad afgedrukt (auteur onbekend).

Dat het allemaal niet zo mooi in Monnickendam in de eerste 50 jaren van deze eeuw was heeft u inmiddels wel begrepen.

S.Koerse

Personeel Van Riezen in de oorlogsjaren '40-'45

Ode aan Monnickendam

Vier monniken uit Marken
Die zetten voet aan land,
In jare elfhonderd
Daar aan de Gouwzeekant.

Ze stichtten er een klooster
En maakten er een dam,

Met bruggetjes en grachten
Een torentje dat speelt.
't Is niet te vergelijken
't Is iets dat nooit verveelt.

Zo leeft de Monnickendammer,
Stoer op zijn eigen erf.

Zodat er al heel spoedig
Een kleine haven kwam.

En 't lied van noeste arbeid
Klinkt van de schepenwerf.

Er kwamen ook wat vissers
En nog wat kooplui bij,
En hier en daar in 't weiland
Een flinke boerderij.

Hun Aken en hun botters
Vindt men in elke vaart
En 't overhemd van Kerko
Langs heel de wereldkaart.

Zo groeide het gestadig,
Steeds groter maar, totdat
Ze in dertien vijftig
De rechten kreeg van stad.

Zo wordt het stadje groter
En overal bekend.
Het kwam na vele rampen
Toch fier weer overend.

Daar ligt ons Monnickendam nu,
Een schilderij gelijk.
Rondom de oude vesting
En verderop de dijk.

Mijn hulde aan dit plekje,
Zo rustig en zo fijn,
Je bent al is 't geen Mokum
Een hoofdstad in het klein.

Uit: Personeelsblad 'De Grijper' van Kerko N.V. 1962.

Monnickendam

Monnickendam,
Zoals u hier kunt zien, draagt fier
Een monnik met een knuppel in het wapen.
Die afbeelding werd eeuwen her geschapen
En stoelt op een affaire met een stier.

Die stier ontsnapte, om zich te vergapen
Buiten de muren aan een vrouwtjesdier
Zijn baas (een pater) vond dit geen manier
En dwong het beest om in de stad te slapen.

Ik zag Monnickendam, en daarna kon ik,
Begrip opbrengen voor die barse monnik.
Graag zou ik (zoals die dienaar Gods)
Al wie Monnickendam de rug toekeren
Omdat zij sfeer en schoonheid niet waarden
Naar binnen jagen – desnoods met een knots.

Ivo de Wijs (sonnet)